

Rasbokils kyrka

Rasbokils socken

Uppsala kommun

Renovering av fasad och tak samt invändig restaurering och konservering.

Antikvarisk kontrollrapport över utförda arbeten 2008-2009

Johan Dellbeck

Omslagsbild: Rasbokils kyrka, fasad mot söder efter renovering i augusti 2008. Foto:
Johan Dellbeck

Upplandsmuseets rapportserie 2009:17

ISSN 1654-8280

© Upplandsmuseet 2009

Upplandsmuseet, St Eriks gränd 6, 753 10 UPPSALA

Telefon 018-16 91 00

www.upplandsmuseet.se

Inledning

Under sommaren 2008 har Rasbokils kyrka renoverats utvändigt. Arbetena har omfattat putslagning, avfärgning av puts, partiell renovering och tjärning av spåntak, tjärning av vindskivor samt renovering av grindstolpar i kyrkogårdsmuren. Meningen var att även södra takfallet på långhuset skulle ha renoverats men vid arbetets gång upptäcktes att spåntäckningen var i så dåligt skick att det blir nödvändigt att lägga om hela södra takfallet med nya spån. Det arbetet sköts upp med ett år och utförs därför sommaren 2009.

Under hösten 2008 och vintern 2009 har invändig renovering av kyrkan utförts som bestått av lagning av sprickor samt rengöring och konservering av vägg- och valvmålningar.

Administrativa uppgifter.

Objekt: Rasbokils kyrka, Uppland

Arbetshandlingar:

1. Rasbokils kyrka, utvändig och invändig restaurering, problem och åtgärdsbeskrivning, Werket arkitekter, Uppsala 2006-11-24.
2. Program för restaurering och konservering invändigt, Rasbokils kyrka, konservator Sven Olof Carlsson, september 2008.

Länsstyrelsens beslut: 2007-02-05, dnr: 433-15933-06

Byggherre, beställare: Rasbokils församling, Rasbo pastorat

Fasadentreprenör: Rosendals bygg, Uppsala.

Konservator: Sven Olof Carlsson, Målerikonserver AB, Gimo.

Antikvarisk kontroll: Johan Dellbeck, Upplandsmuseet

Byggnadshistorik i korthet

Rasbokils kyrka är en typisk uppländsk sockenkyrka från senmedeltiden. Kyrkan är en salkyrka med rektangulärt långhus, samt vapenhus i söder och sakristia i norr. Murarna är byggda av gråsten men gavelröstena har murats i tegel och utsmyckats med blinderingar. Fasaderna är spritputsade och avfärgade i gult samt försedda med slätputsade, vitkalkade omfattningar och blinderingar. Taket är ett högt och brant sadeltak täckt med tjärade furuspån. Kyrkan har mycket ålderdomliga, tjärade vindskivor. Fönstren förstörades på 1700-talet. Rasbokils kyrka har aldrig genomgått några övriga om- eller tillbyggnader.

Invändigt har kyrkan bevarat sina medeltida putsade tegelvalv. Valven och väggarna är rikt dekorerade med målningar i renässansstil utförda omkring år 1520. Målaren som är anonym går under benämningen Rasbokilmästaren. Målningarna togs fram och konserverades vid 1909 års restaurering. Efter denna restaurering har inga egentliga förändringar utförts i kyrkorummet.

Utförda arbeten

Arbetena har omfattat lagning av fasadputs och avfärgning av fasader samt tjärning av tak och vindskivor. Vidare har de putsade grindstolparna renoverats och avfärgats.

Fasadputs

Fasaderna uppvisade sprickor och bomslag. Löst sittande puts höggs ner och sprickor höggs upp. Lagning av puts utfördes med hydrauliskt kalkbruk i struktur lika befintlig puts. Avfärgning utfördes med kalkfärg, typ Maxit kulturkalkfärg. Kulören är ockragul, NCS s1020-Y30R. Tidigare var kyrkan avfärgad med en något blekare ockragul färg motsvarande NCS s1010-Y30R.

Grindstolpar

Grindstolparna har putslagats med KC-bruk och avfärgats med KC-färg. Plåtavtäckningarna på stolparnas krön har tätats och målats med linoljefärg i svart. Cementhaltig puts och färg användes därför att grindstolparna redan tidigare var putsade med ett starkt cementhaltigt bruk. Grindstolparnas färgsättning ändrades så att de målades ockragula lika kyrkan med vita, försänkta fält. Tidigare var de helt vita. Någon äldre färgsättning har inte dokumenterats. Enligt uppgift från entreprenören har de dock tidigare varit ockragula, vilket han hade iakttagit under arbetets gång.

Smide på fasad

Bandjärn och ankarslutar har åtgärdats och målats med linoljefärg i kulör lika vita blinderingar och omfattningar.

Tak

Vindskivor ochnockbräder ströks med trätjära. Nockbräderna på långhustaket drogs ihop med rostfri skruv. Spåntak på sakristia och vapenhus har strukits med trätjära. Meningen var att spåntaket på långhusets södra takfall skulle ha reparerats, men vid arbetets gång upptäcktes att spånen var så dåliga att det är nödvändigt att lägga om hela södra takfallet med nya spån. Detta utförs i stället sommaren 2009.

Övrigt

Stuprör och hängrännor målades med svart linoljefärg. Kyrkporten i vapenhuset har strukits med trätjära.

Antikvariska iakttagelser

I samband med att sprickor och bomputs höggs ner kunde äldre putslager dokumenteras. Under den nuvarande fasadputsen syntes en gammal spritputs som är avfärgad i en ljus gulbrun kulör. Det skulle kunna vara kvarvarande puts från 1700-talet då kyrkans fasader enligt vård- och underhållsplanen putsades för första gången. Iakttagelserna gjordes på den västra långhusgaveln där nedknackning av bomputs påbörjats. Denna spritputs är synlig runt västra fönstersmygen och vid sydvästra hörnet, där det idag är slätputs. I västra fönstersmygen syns också en äldre slätputs som är avfärgad i gulvit färg. Denna slätputs ligger troligen ovanpå den nämnda spritputsen.

Invändiga arbeten

De invändiga arbetena påbörjades hösten 2008 och avslutades i mars 2009. De omfattade lagning av sprickor i putsen, samt infästning av bomputs. Sprickor har lagats med kalkbruk och retuscherats. Bom har fästs med kalk-kasein. Väggar och valv har rengjorts och konservats. Rengöring utfördes med Gomma pane på dekorerade ytor och med Wishab-svamp på odekorerade vita ytor.

Antikvariska slutsatser och kommentarer

Renoveringen av kyrkan har utförts hantverksmässigt med traditionella material. Avfärgningen av kyrkan utfördes med fabriksblandad kalkfärg och inte med traditionell platsblandad kalkfärg, vilket är en förändring jämfört med tidigare utförande. Enligt entreprenören var det dock inte möjligt att använda platsblandad kalkfärg eftersom den inte sög in i underlaget.

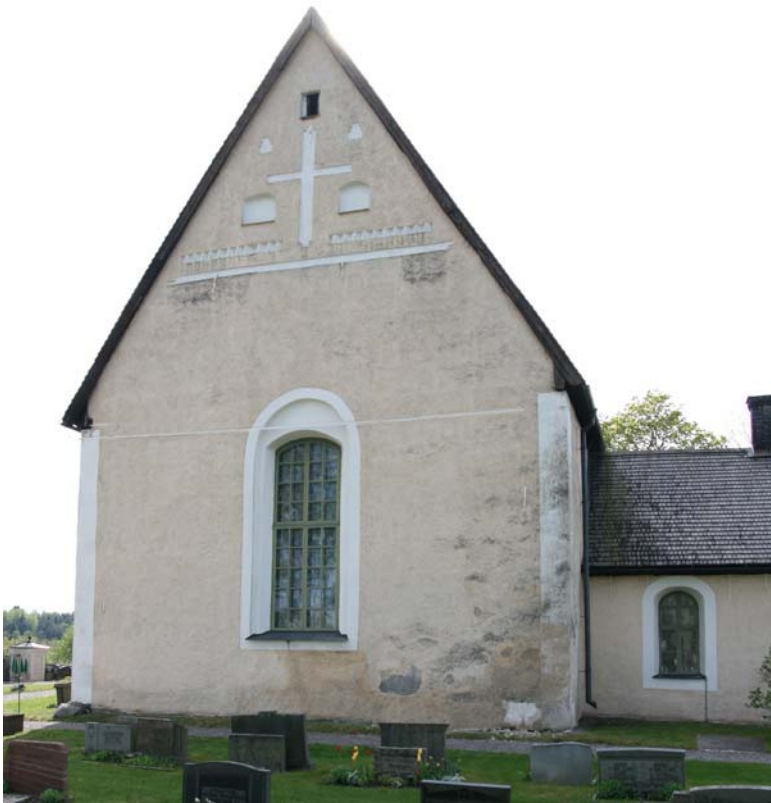
Invändigt har rengöringen och konserveringen av målningarna bidragit till att upplevelsen av de sentida kalkmålningarna förstärks.

Färgprover som målats upp före renovering. Den vänstra färgen valdes till spitputsen.

Foto i maj 2008 innan fasadrenovering. Grindstolparna har redan putslagats men ej avfärgats. DIG006075

Korgaveln i öster före renovering. Stora putsskador nära hörnet till höger. DIG006076.

Putsskada vid långhusets sydvästra hörn. Under den vita slätputsen ses en äldre ockragul puts. DIG006071.

Trasiga spån på långhusets södra takfall. DIG006080.

Grindstolparna i östra muren sedan de avfärgats. DIG006081.

Fasad mot söder och grindstolpar efter avslutad renovering. DIG006082.

Vy från sydost efter avslutad renovering. DIG006083.

Interiör mot koret i öster, före den invändiga renoveringen. DIG006086.

Valvmålning i koret efter konservering. DIG006090.

Valv i långhuset efter konservering. DIG006092.

Norra korväggen hade relativt stora sprickor i putsen. Bilden visar hur sprickorna lagats men ännu ej retuscherats klart. DIG006094.